

KUR'AN'DA İNSANLARIN YARATILIŞI MESELESİ¹

Avnullah Enes ATEŞ*

Özet:

İnsan, nasıl yaratıldı? Bu soru, insanlık tarihi boyunca üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur. Bu konuda felsefî düşünce ve kuramlar yanında semavî ve yerel dinlerin de insanlığın yaratılışı ve çoğalmasıyla ilgili müntesiplerine bilgiler verdiği görülmektedir. Kur'an-ı Kerim de bu anlamda, ilk insanın Allah tarafından yaratıldığı ve bu "can" dan da insanların çoğaltıldığı anlatılmaktadır. Yakın dönemlerde, ilk insanın Adem olduğu ve diğer insanların da Adem'den yaratıldığı düşüncesine karşın; ilk insanın Âdem (a.s) olmadığı, onun da babasının olduğu, insanların çoğalmasının bir anne ve babadan olamayacağı, Âdem kelimesinin bir türü ifade ettiği vb. iddialar Kur'an'dan temellendirilmek istenerek savunulmuştur.

Bu görüşlerden, insanların toplu olarak yaratıldığı iddiası, münâzaranın; iltizâm edilmeyenle ilzâm edilemez kuralınca sadece Kur'an temelli ele alınıp incelenmektedir. Bu değerlendirmeler esnasında da yapılan usul ve mantık hataları, devir ve teselsül gerektiren önermeler belirtilmektedir. Tefsir çalışmalarında Kur'an merkezli olduğu iddia edilen bu yorumun ilmi temellere dayanmadığı tesbit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Âdem (a.s), Bir Nefis, İnsan, Yaratılış.

The Creation of People According to The Quran

Abstract:

How was man created? This question is one of the most emphasized issues in human history. In this context, besides philosophical thoughts and theories, it is seen that celestial and local religions also give information to their followers about the creation of humanity. In the same way, the Qur'an provides clear information about the creation and proliferation of the first human being. Different views related to the creation of the first human being revive and said to be based on the Qur'an have been put forward: The first man is not Adam (a.s), he is his father, that the multiplication of people can not be a mother and a father, Adam's term expresses a kind, and so on. All of them, based on the Qur'an allegedly. From these views, one can not be forced to accept anyone who claims that a person is created collectively and does not accept it, will be handled and examined only on the basis of the Qur'an. In addition to this, the methods and logic mistakes that are made, the proposals that require cycles and continuity, are tried to be presented with a concrete example of how the subjective interpretations given to the Qur'an bring about a corruption in exegesis.

Key Words: Adam, One Nafs, People, Creation

* Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 * Bu makale, 28-30 Ekim 2016 tarihleri arasında Şanlıurfa'da düzenlenen "Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu'nda" sunulan *Tefsirde Yozlaşmaya Bir Örnek Olarak İnsanın Yaratılışı Meselesine Getirilen Sübjektif Yorumlar* adlı tebliğden üretilmiştir.

Giriş

İnsanlığın yaratılışıyla ilgili Kur'an yorumuna dayalı olarak ortaya çıkan görüşleri iki grupta toplamak mümkündür. Birinci grup, insanların evrim sonucu başka varlıklardan tekâmül ederek oluştuğu; ikinci grup ise insanların kendi cinsinden türediği görüşündedir. İkinci grupta mütalaa ettiğimiz görüş de insanların tek bir insandan yaratılıp çoğaldıkları görüşü ile insanların belirli bir sayıda toplu bir şekilde yaratılıp çoğaldıklarını ifade eden görüş olarak ikiye ayrılır. "Evrin Teorisi" olarak bilinen ilk gruptaki görüşün, yaratılışı inkâr edenler nezdinde revaç bulması yadsınacak bir şey olarak görülmebilir ancak yaratma kaydı koyulmak sûretiyle bu görüşün bazı Müslümanlar tarafından savunuluyor olması ve bunun Kur'an'dan temellendirilmeye çalışılması şaşırtıcıdır. İkinci grupta zikredilen görüşlerin ilki Kur'an'ın insanların yaratılışıyla ilgili sarih olarak ifade ettiği görüştür ki; modern çağı saymazsak nüzul çağından günümüze Müslümanlar arasında neredeyse tartışmasız kabul edilen görüş budur. Diğerisi ise, kanaatimize göre, kadının erkekten yaratılışını bir zül olarak görenlerin görüşleriyle, bir insandan türemenin enest ilişkisi, hatta kişinin kendi parçasıyla evliliğini gerektireceği sebebiyle böyle bir türemenin insanlık onuruna yaraşmadığını söyleyenlerin görüşleridir.

Bu makalede insanların belli bir topluluk olarak yaratıldığı iddiasının temellendirilmesinde kullanılan ayetler ve tevilleri ele alınacak, sonrasında bu görüşlerin tarihi arka planı tespit edilip Kur'an temelli bu görüşler tahlil edilecektir.

1. İnsanların Toplu Yaratıldığı İddiasına Mesnet Edilen Ayetler ve Bu Ayetlerin Anlaşılması Meselesi

İnsanların belli bir topluluk olarak yaratıldığı iddiası Kur'an'dan temellendirilmeye çalışılmakta ve bu konuyla ilgili altı ayet zikredilmektedir.² Bunlar içerisinde en çok konuşulan ve yorumlanmaya çalışılan ayet Nisâ sûresinin ilk ayetidir. Bu ayette tüm insanlara seslenilmekte ve nasıl yaratıldıkları kendilerine hatırlatılarak Allah'tan sakınmaları gerektiği

2 İnsanların toplu yaratıldığı iddiasıyla ilgili bu bölümde zikredilecek delilleri Prof. Dr. Mehmet Okuyan savunmakta ve farklı münasebetlerle yapmış olduğu televizyon programlarında 'İnsanların bir insandan yaratılmadığı' iddiasını bu delillerle anlatmaktadır. Sn. Okuyan'ın konuyla ilgili yazılı bir çalışması da bulunmamaktadır. Bölüm içerisinde zikredilecek delillerin yorumları kendisine aittir. Sn. Okuyan'la aynı görüşü paylaşan kimler selerin olduğu yerlerde bunların kaynakları verilecektir. Sn. Okuyan'ın konuyla ilgili iddiaları ve yorumlamaları için örnek olarak şu linke bakılabilir: https://www.youtube.com/watch?v=EejTpHEyy_A (erişim: 11. 07. 2015).

söylenmektedir. Bu ayet, doğrudan insanlara nasıl yaratıldıklarını açıklayan bir anlama sahip olduğundan bu ayet anlaşılmasından insanın yaratılışıyla ilgili farklı yorumlar yapılamamaktadır. Dolayısıyla bu konuda en çok yorumlanan ayet de budur. Ayetin metni şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar yayan Rabbinizden sakının.”³

Modern çağdaki birkaç istisna dışında ayette geçen “bir tek nefis” ifadesini selef-halef müfessirler Âdem (a.s) olarak tefsir etmişlerdir.⁴ Bu denli büyük

3 Nisâ 4/1.

4 Mücâhid, Ebu'l-Haccâc el-Mahzûmî, *Tefsîru Mücâhid*, tahk.: Muhammed Abdüsselâm Ebu'n-Nîl, Mısır, Dâru'l-Fikri'l-İslâmiyyi'l-Hadîse, 1410/1989, s. 265; Ferrâ, Ebû Zekel rıyyâ Yahyâ b. Ziyâd, *Me'âni'l-Kur'ân*, tahk.: Ahmed Yûsuf en-Necâtî ve diğerleri, Mısır, Dâru'l-Misriyye, ty., I, 250; Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbuh*, tahk.: Abdulcelil Abdur Şiblî, Beyrut, Âlemu'l-Kütüb, 1408/1988, II, 5; Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmü'u'l-beyân'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, tahk.: Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut, Müessesetü'l-Risâle, 1420/2000, VII, 514; İbn Münzir, Ebû Bekir Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbü'rî, *Tefsîru İbn Münzir*, tahk.: Sa'd b. Muhammed, Medîne, Dâru'l-Meâsir, 1423/2002, II, 547; İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm*, Suudi Arabistan, Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419, III, 852; Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Te'vilâtu ehli's-sünne*, tahk.: Mecdî Bâselûm, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005, III, 3; Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Bahru'l-ulûm*, tahk.: Muhibbuddîn Ebû Sa'd, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1996, I, 278; İbn Ebî Zemenîn, Ebû Abdillâh el-Mâlikî, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîz*, tahk.: Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ukkâse, Mısır, el-Fârûku'l-Hadîse, 1423/2002, I, 344; Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed, *el-Kesf ve'l-beyân'an tefsîri'l-Kur'ân*, tahk.: Muhammed b. Âşûr, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 1422/2002, III, 241; Mâverîdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-uyûn*, tahk.: es-Seyyid b. Abdilmaksûd, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ty., I, 446; Kuşeyrî, Abdülkerîm b. Hevâzî, *Letâifu'l-işârât*, tahk.: İbrâhîm el-Besyûnî, Mısır, el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme, ty., I, 312; Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *et-Tefsîru'l-basît*, tahk.: İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi doktora çalışması, Suudi Arabistan, İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi İlmi Araştırmalar Dekanlığı, 1430, VI, 282; Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed, *Tefsîru's-Sem'ânî*, tahk.: Yâsir b. İbrâhîm, Suudi Arabistan, Dâru'l-Vatan, 1418/1997, I, 393; Beğavî, Muhyi's-sünne Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ûd, *Me'âlîü mu't-Tenzîl*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 1420, I, 561; Zemahşerî, Ebu'l-Kâsum Muhammed'Amr, *el-Keşşâf'an hâkâiki gâvâmidî't-Tenzîl ve'uyûnî'l-akâvîl fi vucûhi't-te'vîl*, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'Arabiyye, 1407, I, 461; İbn'Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîz*, tahk.: Abdusselam Abdüşşâfi Muhammed, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'Arabiyye, 1422, II, 4; İbnü'l-Cevzî, Cemâluddîn İbnü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali, *Zâdü'l-mesîr fi'ilmî't-tefsîr*, tahk.: Abdurrezzâk el-Mehdî, Beyrut, Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabî, 1422, I, 366; Râzî, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-ğayb*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 1420, IX, 475-476; İzz b. Abdisselâm, Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm, *Tefsîru'l-Kur'ân*, tahk.: Dr. Abdullâh b. İbrâhîm el-Vehbî, Beyrut, Dâru İbn Hazm, 1416, I, 301; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi'u li*

bir görüş birliğine rağmen bu görüşü kabul etmeyenler bu ifadeyi "öz, maya, hücresel bir yapı" olarak yorumlamışlardır. Ayrıca bu ayetin muhataplarının Kureyş kabilesi olabileceği ve "tek nefis" ile Kusay'ın kastedilmesinin de muhtemel olduğu söylenmiştir.⁵ İnsanların bir erkek ve dışıdan yaratıldığını ifade eden Hucurât sûresinin 13'üncü ayetini de bu ayete uyarlayarak tevîl etmeye çalışmışlardır. Ayet-i kerîme şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

"Ey insanlar! Şüphesiz ki Biz sizi bir erkek ve dışıdan yarattık ve birbirinizle tanışabilmeniz için sizi kabileler ve halklar yaptık. Ancak Allah katında en değerliniz, en çok (Allah'tan) sakınanınızdır. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır."⁶

Burada geçen "zeker" ve "ünsâ" kelimelerinin nekra gelmesini, gerçek anlamda bir erkek ve dışıyı ifade etmediği; böyle olsaydı marife gelmesi gerektiği, bu nedenle bu kelimelerin hücresel anlamda erkek ve dışı bir yapıya işaret ettiği şeklinde yorumlamışlardır.⁷ Dolayısıyla bu ayet, bu görüşü savunanlara göre bir önceki yorumu nakzetsiz; aksine desteklemektedir.

ahkâmi'l-Kur'ân, tahk.: Ahmed el-Berdûnî, Kâhire, Dâru'l-Kütübî'l-Misriyye, 1384, V, 2; Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Sa'îd Abdullâh b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, tahk.: Muhammed Abdurrahmân, Beyrut, Dâru lhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418, II, 58; Nesefî, Ebu'l-Bel rekât Abdullâh b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, Beyrut, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, I, 326; İbn Cezzî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed el-Kelbî el-Ğirnâtî, *et-Teshîl li'ulûmi't-Tenzîl*, tahk.: Dr. Abdullah el-Hâlidî, Beyrut, Dâru'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm, 1416, I, 176; Hâzin, Alâuddîn Ali b. Muhammed, *Lübâbü't-te'vîl fi me'âni't-Tenzîl*, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415, I, 337; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhîr*, tahk.: Sîdkî Muhammed Cemîl, Beyrut, Dâru'l-Fikr, ty., III, 494; Semîn el-Halebî, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Yûsuf, *ed-Dürri'l-mesûn fi'ulûmi'l-Kitâbi'l-meknûn*, tahk.: Ahmed Muhammed el-Harrât, Dimeşk, Dâru'l-Kalem, ty., III, 551; İbn Kesîr, Ebu'Fidâ İsmâîl b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*, tahk.: Sâmi b. Muhammed, Medîne, Dâru Taybe, 1420/1999, II, 206; İbn Âdil, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Ali el-Hanbelî, *el-Lübâb fi'ulûmi'l-Kitâb*, tahk.: Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998, VI, 140; Se'âlebi, Ebu Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *el-Cevâhiru'l-hisân fi tefsîri'l-Kur'ân*, tahk.: Muhammed Ali, Beyrut, Dâru lhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ty., II, 159; Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir, *ed-Dürri'l-mensûr*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, ty., II, 423; Ebu's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-kerîm*, Beyrut, Dâru lhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ty., II, 138; Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmud b. Abdillâh, *Rûhu'l-me'âni fi tefsîri'l-Kur'âni'l-'azîm ve's-Seb'îl-Mesânî*, tahk.: Ali Abdülbârî, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415, II, 392.

5 Merâğî, Ahmed b. Mustafa, *Tefsîru'l-merâğî*, Mısır, Matba'atü Mustafâ el-Bâbî, 1365/1946, c. IV, s. 175.

6 Hucurât 49/13.

7 Merâğî, c. IV, s. 175.

A'râf sûresinin 11'inci ayetinde de insanların yaratılması ve tasvir edilmesi zikredildikten sonra Âdem'e secde emrinin gelmesini iddialarını destekler nitelikte kabul etmişlerdir. Ayette şöyle geçmektedir:

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ

"And olsun ki sizi Biz yarattık; sonra size sûretler verdik; sonra da meleklerle Âdem'e secde edin' dedik."⁸

Bu ayetin, insanların birlikte yaratıldıklarına; tek bir insandan çoğalmadıklarına delâlet ettiği ileri sürülmüştür. Ayette kullanılan "siz" şeklindeki zamir gerekçe gösterilerek; "Âdem'den insanlar yaratılmış olsaydı Âdem'i yarattık' denilirdi. İnsanların bir kısmı toplu olarak yaratılıp çoğaltıldıktan sonra insan cinsini temsil eden Âdem'e secde emredilmiştir" atıf harfinin tertibi gerektirdiği de bir anlamda ⁸ denilmiştir. Ayette geçen burada delil olarak kullanılmıştır. Bu iddianın incelendiği bölümde bu noktaya da değinilecektir.

İnsanların bir insandan değil de toplu olarak yaratıldıklarına dair delil getirilen ayetlerden biri de Fâtır sûresinin 11'inci ayetidir. Ayet-i kerîme şöyledir:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا

"Allah, sizi önce topraktan sonra nutfeden yarattı. Sonra da sizi eşler yaptı."

İnsanların belli bir topluluk olarak yaratıldığı görüşünde olanlar, ayette geçen çoğul muhatap sıyganın, tüm insanların çiftler haline birlikte getirildiğine delil teşkil ettiğini söylemektedirler. Onlara göre, insanlar farklı çiftler olarak var edilmiş, sonra evlilikler sayesinde çoğalma vuku bulmuştur.

İddia ile ilgili bir diğer ayet de Âl-i İmrân sûresinin 33'üncü ayetidir. Ayet-i kerîme şöyledir:

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِصْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ

"Şüphesiz ki; Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmrân ailesini âlemlerin üzerine seçmiştir."

Bu ayetin ilgili iddiaya dayanak oluşu, 'seçme' eyleminin topluluk içerisinde olması gerektiği düşüncesidir. Bundan dolayı Âdem (a.s) de bir topluluk içerisinde seçilmiştir.

8 A'râf 7/11.

İnsân sûresinin 2'nci ayeti de konuyu destekleyici nitelikte zikredilmektedir:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

“Şüphesiz ki Biz, insanı karışım hâlindeki bir spermden yarattık.”⁹

Ayette bahsi geçen 'insan' cinsine Âdem (a.s)'ın da girdiği, bu nedenle Âdem (a.s)'ın da nutfeden yaratılmış olacağı ve buradan hareketle Âdem (a.s)'ın da babasının olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁰

İnsanların bir tek insandan çoğalmadığına dair öne sürülen deliller ve yorumlar, insanların enest ilişkisi ya da insanın kendi parçasıyla evlenmesi sonucu çoğalması fikrinin önüne geçmek amacıyla ortaya atılmıştır.¹¹

Temelde bu iddialar, bir hakikatin ortaya çıkarılması amacından çok önceden zihinde kabul edilmiş bir yargının Kur'an'a söylenmesi amacını taşıyor gibi gözükmemektedir. Bu husus, delillerin değerlendirileceği başlıkta etraflıca ele alınacaktır. Ancak bunun öncesinde insanların Âdem (a.s)'dan yaratılmadığı, Âdem (a.s)'ın da babasının olduğu iddiasının tarihi arka planından bahsedilecektir.

2. İnsanların Toplu Yaratıldığı İddiasının Tarihi Arka Planı

Âdem (a.s)'ın ilk insan olmadığı, ondan önce başka Âdem'lerin de olduğu görüşü yeni bir iddia değildir. Bursevî (ö. 1137/1725), *Rûhu'l-Beyân* adlı tefsirinde, Âdem (a.s)'dan önce başka Âdem'lerin bulunduğu görüşünü İbn Arabî'ye (ö. 638/1240) isnat etmektedir. İbn Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adlı eserinde zayıf bir hadis naklettiğini, bu hadiste babamız Âdem (a.s)'dan önce bin küsur Âdem'in yaşadığının söz konusu edildiğini söylemektedir. Ayrıca İbn Arabî'nin Kâbe'yi tavaf ettiği sırada keşfen birtakım insanlar gördüğünü ve onlarla arasında geçen diyaloga göre onların Âdem (a.s)'dan kırk bin sene önceki ataları olduğunu söylediklerini nakletmektedir.¹²

9 İnsân 76/2.

10 Bu iddiayı Mustafa İslamoğlu savunmuştur. Yapmış olduğu bir televizyon programında bunu dile getirmiştir. Örnek olarak şu linke bakılabilir: <https://www.youtube.com/watch?v=Uxfiqwvcmv8>.

11 Buraya kadar zikredilen iddialar ve yorumlar, birinci dipnotta da belirtildiği gibi sn. Mehmet Okuyan'a aittir. Bu iddialar çerçevesinde konu ele alınacak ve tahlil edilecektir.

12 Bursevî, İsmâil Hakkı b. Mustafâ el-İstânbûlî, *Rûhu'l-beyân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ty., c.VIII, 405.

Burada hemen belirtelim ki; Bursevî, İbn Arabî'ye isnat ettiği bu görüşü desteklese de ne kendisi ne de İbn Arabî insanların toplu yaratıldıklarını söylememektedir. Nitekim hem İbn Arabî¹³ hem de Bursevî¹⁴ insanların bir anne ve babadan türediğini söylemektedirler. Buradan da anlaşılan, bu iki âlimin, insanların yaratılışının bir ana-babaya dayandığına inandıklarıdır. Her ne kadar birden çok Âdem olduğuna dair bir rivayetten bahsetseler de tüm bunlar bir ana-babaya dayanmaktadır.

Menâr tefsirinde Reşid Rızâ (ö. 1354/1935); insanların bir tek insandan yaratılmadığı, farklı renkleri ve ırkları oluşturan insan sınıflarının yaratıldığı ve bunlardan insanların çoğaldığı imasında bulunur. Tek nefisten kastın, insanın yaratıldığı maya, cins olduğunu, o aynı cinsten de eşinin yaratıldığını; yoksa bilinen bir kişinin kastedilmediğini söylemektedir. Bilinen bir ana-baba olsaydı, nefis kelimesi ve ondan ve eşinden çoğaltılanlar için nekra olarak erkekler ve bayanlar denilmeyeceğini ileri sürmektedir. Ayrıca Kur'an'da tek nefsin Âdem olduğunu açıkça belirten bir delilin olmadığını da iddia etmektedir.¹⁵ Yine klasik görüşü savunan ulemadan bazılarının da bunu kabul ettiği izlenimini vermeye çalışmaktadır.¹⁶ Âlûsî'ye (ö. 1270/1854) isnat edilen Âdem'lerin teaddüdü meselesini de bu nedenle yanlış yorumlamaktadır.¹⁷ Hâlbuki Âlûsî bu meseleyi inkâr etmekte ve böyle inanmanın ehl-i sünnet ve'l-cemaat inancında olmadığını belirtmektedir.¹⁸

Mustafâ el-Merâğî (ö. 1364/1952) de benzer bir görüş sarf etmekte ve tek nefis ve ondan eşinin yaratılması ifadelerini, her insanın bir baba ve onunla insanlık cinsinde aynı olan bir anneden yaratıldığı şeklinde yorumlamaktadır. Bunun da el-Kaffâl'ın (ö. 364/976) yorumu olduğunu iddia etmektedir.¹⁹ Bu yorumu el-Kaffâl'dan Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210) nakletmektedir. A'râf sûresinin 191'inci ayeti bağlamında Âdem (a.s) ile eşine şirk isnat edilen bazı

13 İbn Arabî'nin Âdem'in ve Havvâ'nın yaratılışı ve bunlardan insanların çoğalmasıyla ilgili görüşleri hakkında geniş bilgi için bk. İbn'Arabî, Muhyiddîn, *el-Fütûhâtü'l-mekkiyye*, tahk.: Dr. Osmân Yahyâ, el-Mektebetü'l-'Arabiyye, 1405/1985, ss. 747-754.

14 Bursevî'nin konuyla ilgili düşünceleri hakkında geniş bilgi için bk. Bursevî, c. II, s. 159; c. III, s. 294; c. VII, s. 326.

15 Reşid Rızâ, Muhammed b. Ali, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-hakîm*, Mısır, 1990, c. IV, s. 267.

16 Reşid Rızâ, c. IV, ss. 265-266.

17 Reşid Rızâ, c. IV, ss. 266-267.

18 Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c. II, ss. 391-392.

19 Merâğî, IV, 175. Şunu belirtmek gerekir ki; Merâğî, Hucurât 49/13'üncü ayetin yorumunda insanların Âdem ve Havva'dan yaratıldıklarını söylemekte, Nisâ 4/1'inci ayette yapmış olduğu yorumuyla çelişmektedir. Bilgi için bk. Merâğî, c. XXVI, s. 143.

rivayetleri izale etmek için söylenen bu yorum²⁰ insanların Âdem ve eşinden yaratılmadığına delil teşkil etmemektedir. Çünkü Râzî insanların Âdem (a.s) ve eşinden yaratıldığını tefsirinde açıkça ifade etmekte ve insanların Âdem (a.s)'dan çoğaldıkları konusunda icmâ olduğunu söylemektedir.²¹

Sonuç olarak insanların belli bir topluluk olarak bir arada yaratıldığı iddiası sadece modern dönemde dile getirilmemiştir. Yukarıda nakledildiği gibi yakın geçmişte benzer iddialar olmuştur. Bu iddiaların Kur'an ayetleriyle bağdaşmadığı hem nakli hem de akli olarak izah edilmeye çalışılacaktır.

3. İddianın Tahlil ve Tenkidi

Nisâ sûresinin ilk ayetiyle ilgili söylenenler Kur'an'dan temellendirilemeyecek nitelikte indi yorumlardır. Ayette geçen 'nefis' kelimesine 'öz' anlamının verilmesi, bu özden eşinin yaratıldığını ancak burada erillik-dişillik hücrel olduğunu söylemek, sonra da bu hücrel yapılardan hakiki anlamda birçok erkek ve kadın yayıldığını iddia etmek hem ayetin kendi iç bağlamına hem de Kur'an'ın genel bağlamına uymamaktadır. A'râf sûresinin 189'uncu ayeti, bu ayetteki 'nefsin' ne olduğunu beyan etmektedir. Ayet-i kerîme şöyledir:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

“O, sizi bir nefisten yaratan ve (erkeğin) kendisiyle sükûna ermesi için de o nefisten eşini yaratandır.”

Bu ayet, ilk insan ve eşinin bizim gibi insan olduğunu, iddia edildiği gibi hücrel bir öz ya da yapı olmadığını açıkça ifade eder. Ayette geçen 'bir nefsin' teskin olması için eşinin kendisinden yaratıldığı ifade edilmekte ve bu gerekçelendirme yapılırken yeskunu fiilimüzekker bir zamire isnatedilmektedir. Bu da açıkça 'bir nefsin' cinsiyet olarak erkek olduğunu gösterir.

Ayrıca Nisâ sûresinin ilk ayeti insanların 'bir' 'nefis' ten yaratılmaya başlandığını özellikle vurgulamakta, sonra o 'bir' 'nefis' ten eşinin yaratıldığını ve o ikisinden de diğer insanların yayıldığını belirtmektedir. Bunu yaparken de özellikle ikil zamiri kullanılarak durum pekiştirilmektedir. Bu durumda ilk insanın yaratılışı ile diğer insanların yaratılışının bir olmadığı ortaya

20 er-Râzî, c. XV, ss. 427-428.

21 er-Râzî, c. IX, ss. 477-478. Bediüzzaman da ilk insanın Âdem (a.s) olduğunu vurgulamakta, insan türünden önce idrakli mahluk olarak cinlerden bir türün bulunduğunu, yaptıkları fesattan dolayı insanlar ile mübadele edildiklerini belirtir. Bilgi için bk. Bediüzzaman, Said Nursî, *İşârâtü'l-i'câz*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1991, s. 201.

çıkılmaktadır. İlk insanın yaratılışıyla ondan yayılan insanların yaratılışı şu ayetin ifadesine göre birbirinden farklıdır:

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ

“O ki; yarattığı her şeyi güzel yapmış, insanın yaratılışına da balçıktan başlamıştır. Sonra onun neslini çok az miktardaki bir sudan süzölmüş bir maddeden meydana getirmiştir.”²²

Bu ayet, ilk insanın balçıktan yaratıldığını, neslinin ise'değersiz??? bir sudan süzölmüş bir madde' olan meniden yaratıldığını açıkça söylemektedir. O halde insanlığın toplu yaratıldığı ya da evrim sonucu başka bir varlıktan tekâmül ettiği iddiaları Kur'an'la örtüştürülemeyecek bir iddiadır.

İnsanların toplu olarak yaratıldığını iddia edenlerin dayanak kabul ettikleri diğer bir ayet olan Hucurât 13'e gelinirse orada da'bir erkek' ve'bir dişi'den yaratılış söz konusu edilmiştir. İlgili ayette geçen ذكر ve أنثى kelimelerinin nekra gelmesinden dolayı bu erkek ve dişinin bilinen Âdem ve Havva olamayacağı iddiası ilmi hiçbir dayanağı olmayan bir iddiadır. Şahısların değil de vasıf ve durumların ön plana çıkartılmak istendiği bir makamda'o erkek ve dişiden' denilemezdi zaten. İnsanların mahiyet olarak bir erkek ve dişiye intisapları söz konusu edilerek; yani yaratılış durumları vurgulanarak, birbirlerine nesep olarak üstünlük duyguları izale edilmeye çalışıldığı için,²³ bahsi edilen kelimelerin nekra gelmesi maksat gereğidir. Bu kullanımın benzeri, Kur'an'ın birçok farklı ayetinde de bulunur. Şu ayetleri bu anlamda değerlendirebiliriz:

بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٌ

“Güzel bir yurt ve bağışlayıcı bir Rab...”²⁴

Bu ayetin başında Sebe yurdundan bahsedilmiş, ayetin sonunda da yurdun niteliğini öne çıkarılmak için nekra bırakılmıştır. Aynı şekilde ayetin baş tarafında'Rabbinizin rızıkından yiyin ve O'na şükredin' denilmiş ve ayetin sonunda O rabbın bağışlayıcılık vasfı öne çıkarılmak için nekra getirilmiştir. Bu tazim içindir.²⁵

22 Secde 32/7-8.

23 İbn'Âşûr, c. XXVI, s. 258.

24 Sebe 34/15.

25 İbn'Âşûr, c. XXII, s. 168.

“Rahîm bir Rabbin sözü olarak onlara'selam' denilir.”²⁶

Bu ayet-i kerîmede, cennet ehline Allah tarafından selam verileceği, onlara esenlik dileneceği anlatılmakta, 'rab' kelimesi nekra getirilmek suretiyle selamın kaynağı olan 'rabb'in yüceliğine vurgu yapılmaktadır.²⁷

Bu ve benzeri kullanımlar, her nekranın bilinmezlik için olmadığını gösterir. İsimlerin nekra olarak getirilmesinin birçok anlamı bulunmaktadır. Nitekim belagat kitaplarında bu konu müstakil olarak işlenir.²⁸

Ayrıca ilgili ayetteki مِنْ ذَكَ وَأُنْثَى ifadesiyle, her insanın bir ana-babadan yaratıldığı da anlaşılabilir.²⁹ Bu durum da tüm insanların başlangıç olarak bir anne ve babaya intisap etmelerine engel teşkil etmez. Sonuç olarak insanların bir başlangıcı olacak ve bu başlangıç konumundaki insanın bir anne ve babası olmayacaktır. Nisâ sûresinin ilk ayetindeki 'bir nefis'ten tüm insanların yaratıldığı geçmişti. O halde 'bir nefis' ile insanın yaratılışı başlamakta ve eşinin de kendisinden yaratılmasından sonra bahsi edilen ayetteki sistem devreye girmekte; yani insanlar bir erkek ve kadın vesilesiyle yaratılmaktadır.

İnsanların toplu yaratıldığına delil gösterilen A'râf sûresinin 11'inci ayetinin yorumunda da ilmi kriterler hiçe sayılarak sübjektifliğe gidilmiştir. Kişisel fikirlerin Kur'an'a söylenilme çabasına bir örnek olan bu yorum, kendi içerisinde çelişkiler taşımaktadır. Ayette "Muhakkak ki sizi yarattık, sonra tasvir ettik, sonra da meleklerle Âdem'e secde edin' dedik" buyurulmuştur. Bu ayette geçen م atfı harfinden dolayı önce insanların yaratılması sonra tasvir edilmesi ardından Âdem'e secdenin emredilmesi gerektiği söylenmektedir.

Bahsi geçen atfı harfinin asli görevi, öncesiyle sonrasındaki arasında tertip ve süreyi ifade etmektir.³⁰ Ancak bazı durumlarda bu harf mutlak cem; yani tertip ve süre kaydı düşünülmezsizin eylemde birlikteliği ifade

26 YâSîn 36/58.

27 İbn'Âşûr, c. XXIII, s. 44.

28 Geniş bilgi için bk. Kazvîni, Muhammed b. Abdîrahmân b. Ömer, *el-Îdâh fî 'ulûmi'l-belâğâ*, tahk.: Muhammed b. Abdülmün'im Hafâcî, Dâru'l-Cîl, Beyrut, ty., c. II, ss. 35-39.

29 Taberî, c. XXII, s. 309; Mâturîdî, c. IX, s. 337; İbn'Atiyye, c. V, s. 152; Râzî, c. XXVIII, s. 112; Beydâvî, c. V, s. 137.

30 İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullâh Cemâluddîn, *Şerhu katri'n-nedâ ve belli's-sadâ*, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut, 1998, s. 339.

için de kullanılır.³¹ Asli anlamında kullanıldığı düşünüldüğünde ayette iddia edilen yargıyı destekleyici nitelikte bir anlam ortaya çıkmamaktadır. Çünkü ayette geçen'sizi yarattık' ifadesinden birden çok insanın anlaşılması mümkün değildir. Zira ayetteki'siz' zamiri elfâz-ı umumdan olup³²'siz' diye hitap edilen tüm insanları, yani biz de dahil kıyamete kadar gelecek ve bu ayete muhatap olacak kimseleri de içerisine alır. Bu durumda da ayetin indiği dönemde henüz yaratılmayan insanlar bu yargıyı nakzedecektir. Tüm insanların yaratılması ve tasviri yapıldıktan sonra Âdem (a.s)'a secde emrinin gelmesi de hakikatle örtüşmemiş olacaktır. Böyle olsaydı daha henüz Âdem (a.s)'a secde edilme emrinin gerçekleşmemiş olması gerekirdi. Öyleyse ayette geçen'siz' ile çoğul olan insanların değil ilk insanın kastedilmesi gerekir.³³ Ayetin siyakı ve durumsal karine bunu zorunlu kılar. Burada'siz' ifadesiyle'bir kısım insanlar kastedilmiştir' de denilemez. Çünkü bu ifadeyi bu şekilde tahsis edecek bir delil yoktur. ﷲ atıf harfinin vâv atıf harfi yerine kullanıldığı düşünüldüğünde de ayet-i kerîme"Âdem'i yarattık, meleklerle ona secde etmelerini emrettik sonra da sizleri tasvir ettik" şeklinde yorumlanmaktadır. Bu yorumda da"siz" şeklinde ifade edilen ilk zamirle, yukarıdaki izahta ifade edildiği gibi, Âdem (a.s) zorunlu olarak kastedilmiş olmaktadır.³⁴ Dolayısıyla ﷲ atıf harfinin iddiayı destekler nitelikte bir delil olmadığı gözükmektedir.

Fâtır sûresinin 11'inci ayetinin A'râf 11'i desteklediğini söylemek de yersiz bir iddiadır. Ayette'Allah sizi önce topraktan sonra nutfeden yarattı. Sonra da sizi eşler kıldı' ifadesi geçmektedir. Eğer burada'siz' ifadesiyle kastedilen tüm insanlar olsaydı, sonuç olarak tüm insanların hem topraktan yaratılması hem de nutfeden yaratılması söz konusu olacaktı. Ayrıca tüm insanların hem topraktan hem de nutfeden yaratıldıktan sonra çiftler kılınması söz konusu olamayacaktı. Çünkü zaten hepsi birlikte yaratıldığından, yaratıldığı andan itibaren çiftler halinde olacaklardı. Bu durumda bu ayette de'siz' kelimesi ile umum ifade edilemez. Yani'siz' kelimesiyle insanların tümü kastedilemez. Ancak burada'siz' kelimesini tahsis edecek bir delil bulunmalıdır ki bu ifadeyle neyin kastedildiği anlaşılabilir. Kur'an'ın bütüncül incelenmesinden sonra Âdem (a.s)'ın topraktan ve neslinin nutfeden yaratıldığını ifade eden onlarca

31 Beğavî, c. II, s. 182.

32 Elfâz-ı umûm, isimlendirildiği tüm fertleri kapsayan lafızlardır. Çoğul lafızları bu kabil-dendir. Geniş bilgi için bk. Serahsî, Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed, *Usûlü's-serahsî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty., c. I, ss. 132-151.

33 Mâturîdî, c. IV, s. 367.

34 Beğavî, c. II, s. 182.

ayet, bu ve benzeri umum ifadelerini tahsis etmektedir. Bu ayetler bir sonraki başlıkta verilecektir.

Bu ayetler, topraktan yaratılma konusunda 'siz' ifadesiyle kastedilenin Âdem (a.s), nutfeden yaratılanların ise onun neslinden gelen insanlar olduğunu ortaya koymaktadır. O hâlde bahis konusu ayette Âdem (a.s)'ın topraktan yaratıldığı, neslinin nutfeden yani Hucurât 13'de belirtildiği gibi bir erkek ve dişinin vesilesiyle yaratıldığı ve böylece çiftlerin oluştuğu ifade edilmiş olmaktadır. İddia edildiği gibi bu ayetin mantıksal olarak insanların bir grup olarak toplu yaratıldıklarına dair en ufak bir ihtimal bile bulunmamaktadır. Dil, mantık ve naslar bunu kabul etmemektedir.

Âdem (a.s)'ın seçildiğini ifade eden ayete dayanarak seçilme işleminin bir topluluk içerisinde olması gerektiği sonucunu çıkarmak ve buradan hareketle bunun, insanların belli sayıda bir topluluk olarak yaratılmış olmasını gerektirdiğini iddia etmek tam olarak taassüftür. Birinin Allah tarafından seçilmesi onunla birlikte başkalarının da maddi olarak var olmasını gerektirmez. Çünkü Allah'ın ilminde bilinen insanlar içerisinde de seçim olabilir. Ayrıca Âdem (a.s) yaratılıp kendisinden belli bir nesil oluştuktan sonra da Allah Teâlâ Âdem (a.s)'ı seçmiş olabilir. Bu ihtimaller söz konusuysa sanki sadece bir ihtimal üzerinden giderek zorunlu bir sonuca ulaşmak doğru değildir. Kaldı ki bu ihtimal, Kur'an'ın Âdem (a.s)'ın yaratılışıyla ilgili naslarıyla çelişmektedir.

İnsân sûresinin ikinci ayetinin konuya delil olarak getirilmesi, mantık ve münazara ilmi açısından kabul edilemez. Çünkü bu ayet ile Âdem (a.s)'ın da babası olduğunu iddia etmek, zorunlu olarak onun babasının da bir babasının olmasını, onun da bir babasının olmasını doğuracak ve bu devir ve teselsüle yol açacaktır. Devir ve teselsüle kurulan önerme muhal olduğundan yok hükmündedir.³⁵ Bu nedenle bu tür iddialar, münâzara ilminin esaslarına göre cevap bile verilmeksizin doğrudan geçersiz sayılır.³⁶

4. İlk İnsanın Âdem (a.s) Olduğunu İfade Eden Ayetler

Kur'an'ın birçok ayetinde ilk insanın çamurdan yaratıldığından sarahatle bahsedilir. Bu insanın Âdem (a.s) olduğu ise ilgili ayetlerin siyakından ve diğer bazı ayetlerin beyanından anlaşılmaktadır. Öncelikle ilk insanın çamurdan yaratıldığını ifade eden ayetler incelenecek, sonra da bu insanın Âdem (a.s) olduğunu gösteren deliller arz edilecektir:

35 Saçaklızâde, Muhammed, *Velediyeye*, İstanbul, Âsitâne Kitabevi, s. 117.

36 Saçaklızâde, s. 117.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

“Hani Rabbin meleklere; ‘Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu tesviye edip kendisine ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın’ demişti de İblis hariç tüm melekler secde etmişti. İblis kibirlendi ve nankörlerden oldu.”³⁷

Bu ayette Allah Teâlâ ‘çamur’dan bir ‘beşer’ yaratacağını söylüyor. ‘Beşer’; erkek olsun kadın olsun tek bir insana denilir.³⁸ O halde insan cinsi tek bir kişi olarak vücuda getirilmiştir. Bu tek kişinin erkek ya da kadın olma ihtimali de söz konusu değildir. Çünkü ayette topraktan yaratılan bu ‘beşer’e meleklerin secde etmesi istenmektedir. Aynı konunun anlatıldığı farklı ayetlerde de topraktan yaratılıp kendisine melekler tarafından secde edilmesinin emredildiği kimsenin Âdem (a.s) olduğu açıkça zikredilir. Nitekim aşağıdaki ayetler bunlardandır:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

“Hani Biz meleklere; ‘Âdem’e secde edin’ demiştik de İblis hariç secde etmişlerdi. İblis kibirlenmiş ve nankörlerden olmuştu.”³⁹

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا

“Hani Biz meleklere; ‘Âdem’e secde edin’ demiştik de İblis hariç secde etmişlerdi. İblis; ‘Çamurdan yarattığın birine secde eder miyim hiç?’ demişti.”⁴⁰

Bu ve benzeri⁴¹ ayetler, topraktan yaratılan ve meleklerin kendisine secde etmelerinin emredildiği ‘beşer’in Âdem (a.s) olduğunu tevile yer vermeyecek derecede açıkça gösterir. Ayrıca İsa (a.s)’ın babasız yaratılışını garipseyenlere Âdem (a.s)’ın yaratılışının örnek olarak gösterildiği ayet de bu konuyu desteklemektedir.:

37 Sâd 38/71.

38 Halil b. Ahmed, Ebû Abdîrrahmân el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-ayn*, tahk.: Mehdi el-Mahzûmî, Dâru'l-Hilâl, Beyrut, ty., c. VI, s. 259.

39 Bakara 2/34.

40 İsrâ 17/61.

41 A'râf 7/11; Kehf 18/50; TâHâ 20/116.

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

“Şüphesiz İsa’nın Allah katındaki örneği Âdem gibidir; onu topraktan yarattı ve sonra da ona ‘Ol’ dedi ve o da oluverdi.”⁴²

Bu ayet, İsa (a.s)’ın babasız yaratılmasından dolayı Hristiyanların şaşkına dönüp kendisini Allah’ın oğlu görmelerine bir cevap niteliğindedir. Allah katında İsa (a.s)’ın babasız yaratılması ile Âdem (a.s)’ın hem babasız hem de annesiz yaratılması benzer görülür. Hatta Âdem (a.s)’ın yaratılışının daha fazla hayreti mücib olmasına telmih bulunmaktadır.⁴³ Ayetin konumuzla ilgili delalet yönü, babasız yaratılma konusunda Âdem (a.s) ile İsa (a.s)’ın benzerliğidir. Âdem (a.s)’ın ismi açıkça zikredilerek topraktan yaratıldığı belirtilmiş, böylece çamurdan yaratılan ilk’beşer’in Âdem (a.s) olduğu anlaşılmıştır.

İnsanların Âdem (a.s)’dan yaratıldıklarını, nesep olarak ona intisap ettiklerini kanıtlayan delillerden biri de ‘Ey Âdem oğulları!’ ifadesinin geçtiği ayetlerdir.⁴⁴ Bu ayetlerde tüm insanlara hitap edildiğinden, babalarının Âdem (a.s) olduğu sarahaten ifade edilmiş olur. Örneğin A’râf sûresinin 27’nci ayetinde şöyle geçmektedir:

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْغِنَكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوَْاعِمًا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِمَّنْ حَبْتُ لَا تَرَوْهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için üzerlerinden elbiselerini çıkararak *anne-babanızı cennetten çıkarttığı gibi* sakın ha sizi de fitneye düşürmesin! Çünkü o ve yandaşları sizin onları görmediğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz ki Biz şeytanları iman etmeyenlerin yöneticisi yaptık.”

Ayette insanlar şeytan ve avânesinin hile ve desiselerine karşı uyarılmakta, onlara karşı dikkatli olunması salık verilmektedir. Tüm insanların uyarıldığı bu makamda ‘Âdemoğulları’ denilmesi ve ‘anne-babanızı cennetten çıkarttığı gibi’ ifadesinin kullanılması, açık bir şekilde insanların Âdem (a.s)’dan türetildiklerini gösterir. Kur’an’da şeytanla imtihan edilen, cennetten çıkarılan kişi, ilk insan olan Âdem (a.s) olarak anlatıldığından bu ayetlerin de konuyu destekler nitelikte olduğu görülür.

42 Âli İmrân 3/59.

43 Ferrâ, c. I, s. 219; Taberî, c. VI, ss. 467-468.

44 A’râf 7/26, 27, 31, 35, 172; İsrâ 17/70; YâSîn 36/60.

Bu ayetlerle birlikte Nisâ sûresinin ilk ayeti birlikte değerlendirildiğinde insanların 'bir nefis'ten yaratılmasıyla Âdem (a.s)'ın kastedildiği net bir şekilde anlaşılır. Modern çağda birkaç istisna dışında tüm selef ulemanın görüşü de bu yönde olmuştur. Nitekim konuyla ilgili ayetler, bu mesele hakkında tartışmaya mahal olmayacak niteliktedir.

Sonuç

İnsan türünün yaratılışı Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir. Buna göre insan türü, çamurdan yaratılan tek bir erkek ile yani Âdem ile vücuda gelmiş, ondan eşi yaratılmış ve o ikisinden de diğer tüm insanlar çoğalmıştır. Kur'an'da açıkça ifade edilen bu gerçekler yoruma açık olmayacak derecede nettir. Buna rağmen son dönemde bu konuyla alakalı yapılan sübjektif yorumlar Kur'an'a söylenilmeye çalışılmaktadır. Kur'an ayetlerinden hareketle bu iddiayı temellendirmek olanaksızdır. Çünkü delil getirilen ayetler muhal olan devir ve teselsülü gerektirmektedir. Bu nedenle Kur'an'a dayalı bir yaratılış düşüncesinde bu iddiada bahsedilen durum söz konusu olamaz.

"Aile içi evlilik" konusu ayrı bir makale konusu olarak ele alınacaktır. Ancak şunu belirtelim ki; insan türünün Âdem (a.s) ile vücuda gelmesinin, o ve ondan yaratılan eşiyile çoğalması yadsınacak bir durum değildir. Kardeş evliliğinin insanların çoğalması için başka bir seçeneğin olmadığı bir durumda garipsenmesi, bugünün algısıyla meseleye bakmaktan kaynaklanmaktadır. İnanan bir insanın eşyaya bakışı yaratıcısının yönlendirmesine göre olmalıdır. O dönemde izin verilen bir uygulamanın sonrasında kaldırılması önceki uygulamanın yürürlükte olduğu dönem içinde kabul edilemez olmasını gerektirmez. Önceden haram olan bir şeyin sonradan helal kılınması ya da aksi, farklı peygamberlerin uygulamaları arasında da olmuştur. Tevrat inmeden önce Yakup (a.s)'ın kendince haram kıldığı yiyecekler dışında tüm yiyeceklerin helal olması, İsa (a.s)'ın bir takım haram kılınan uygulamaları İsrailoğullarına helal kılması buna örnek olarak verilebilir. Kur'an da inmiş olduğu toplumda cari olan birçok uygulamaya zaman içerisinde son vermiştir. Tüm bunlar, sonradan yasaklanan bir şeyin serbest olduğu dönem içinde kötü olmasını gerektirmediği gibi, yasak olan bir şeyin de sonradan serbest olduğu dönem içinde güzel olmasını gerektirmez. Kanaatimize göre burada bir şeyin iyiliği ya da kötülüğü dönemin şartları içinde değerlendirmek gerekir.

Sonuç olarak Kur'an'da açıkça ifade edilen insan türünün yaratılışı ve çoğalması konusunda farklı görüşler beyan etmek hem nakil hem de akılla gelişmektedir. Ne Arap Dili kuralları ne de usul kriterleri bu farklı görüşleri Kur'an ile temellendirmeye izin vermemektedir. Bu konuda Kur'an ayetlerini

birbirine eklemleyerek sübjektif görüşlere dayanak kılmaya çalışmak tefsirde yozlaşmadır. Buna göre tefsir çalışmalarında Kur'an bütünlüğü göz önünde bulundurulmalı ve savunmacı anlayışa dayalı olarak kavramsal tartışmalara girilmemelidir.

Kaynakça

Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmud b. Abdillâh, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, tahk.: Ali Abdülbârî, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1415.

Bediüzzaman, Said Nursî, *İşârâtü'l-i'câz*, Envar Neşriyat, İstanbul 1991.

Beğavî, Muhyî's-sünne Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd, *Me'âlümü't-Tenzîl*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 1420.

Bursevî, İsmâil Hakkı b. Mustafâ el-İstânbûlî, *Rûhu'l-beyân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ty.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî, *el-Bahrul-muhîr*, tahk.: Sıdkî Muhammed Cemîl, Beyrut, Dâru'l-Fikr, ty.

Ebu's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-kerîm*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, ty.

Ferrâ, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd, *Me'ânî'l-Kur'ân*, tahk.: Ahmed Yûsuf en-Necâtî ve diğeri, Mısır, Dâru'l-Misriyye, ty.

Halîl b. Ahmed, Ebû Abdîrrahmân el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, tahk.: Mehdî el-Mahzûmî, Dâru'l-Hilâl, Beyrut, ty.

Hâzin, Alâuddîn Ali b. Muhammed, *Lübâbü't-te'vîl fî me'ânî'l-Tenzîl*, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1415.

İbn Âdil, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Ali el-Hanbelî, *el-Lübâb fî'ulûmî'l-Kitâb*, tahk.: Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1419/1998.

İbn'Arabî, Muhyiddîn, *el-Fütûhâtü'l-mekkiyye*, tahk.: Dr. Osmân Yahyâ, el-Mektebetü'l-'Arabiyye, 1405/1985.

İbn'Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîz*, tahk.: Abdusselam Abduşşâfi Muhammed, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'Arabiyye, 1422.

İbn Cezzî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed el-Kelbî el-Ğırnâtî, *et-Teshîl li'ulûmî'l-Tenzîl*, tahk.: Dr. Abdullah el-Hâlidî, Beyrut, Dâru'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm, 1416.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîm*, Suudi Arabistan, Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419.

İbn Ebî Zemenîn, Ebû Abdillâh el-Mâlikî, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîz*, tahk.: Ebû Abdillâh Hüseyin b.'Ukkâşe, Mısır, el-Fârûku'l-Hadîse, 1423/2002.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullâh Cemâluddîn, Şerhu katri'n-nedâ ve belli's-sadâ, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut, 1998.

İbn Kesîr, Ebu'Fidâ İsmâil b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîm*, tahk.: Sâmi b. Muhammed, Medîne, Dâru Taybe, 1420/1999.

İbn Münzir, Ebû Bekir Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbü'rî, *Tefsîru İbn Münzir*, tahk.: Sa'd b. Muhammed, Medîne, Dâru'l-Meâsir, 1423/2002.

Kazvînî, Muhammed b. Abdîrrahmân b. Ömer, *el-İdâh fî'ulûmî'l-belâğa*, tahk.: Muhammed b. Abdülmün'im Hafâcî, Dâru'l-Cil, Beyrut, ty.

Kuşeyrî, Abdulkerîm b. Hevâzin, *Letâifu'l-işârât*, tahk.: İbrâhîm el-Besyûnî, Mısır, el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-'Âmme, ty.

Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, thk.: Mecdî Bâselûm, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-uyûn*, tahk.: es-Seyyid b. Abdilmaksûd, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ty.

Merâğî, Ahmed b. Mustafa, *Tefsîru'l-merâğî*, Mısır, 1395.

Mücâhid, Ebu'l-Haccâc el-Mahzûmî, *Tefsîru Mücâhid*, tahk.: Muhammed Abdüsselâm Ebu'n-Nîl, Mısır, Dâru'l-Fikri'l-İslâmiyyi'l-Hadîse, 1410/1989.

Reşid Rızâ, Muhammed b. Ali, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-hakîm*, Mısır, 1990.

Saçaklızâde, Muhammed, *Velediyye*, İstanbul, Âsitâne Kitabevi.

Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed, *el-Keşf ve'l-beyân'an tefsîri'l-Kur'ân*, tahk.: Muhammed b. Âşûr, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002.

Se'âlebî, Ebu Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *el-Cevâhiru'l-hisân fi tefsîri'l-Kur'ân*, tahk.: Muhammed Ali, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ty.

Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed, *Tefsîru's-Sem'ânî*, tahk.: Yâsir b. İbrâhîm, Suudi Arabistan, Dâru'l-Vatan, 1418/1997.

Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Bahru'l-'ulûm*, tahk.: Muhibbuddîn Ebû Sa'îd, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1996.

Semîn el-Halebî, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Yûsuf, *ed-Dürrü'l-mesûn fi'ulûmi'l-Kitâbi'l-meknûn*, thk.: Ahmed Muhammed el-Harrât, Dimeşk, Dâru'l-Kalem, ty.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed, *Usûlü's-serahsî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir, *ed-Dürrü'l-mensûr*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, ty.

Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmü'u'l-beyân'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, tahk.: Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *et-Tefsîru'l-basîl*, tahk.: İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi doktora çalışması, Suudi Arabistan, İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi İlmi Araştırmalar Dekanlığı, 1430.

Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbu*, tahk.: Abdulcelil Abduh Şiblî, Beyrut, Âlemu'l-Kütüb, 1408/1988.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Muhammed'Amr, *el-Keşşâf'an hâkâiki ğavâmidî't-Tenzîl ve'uyûni'l-akâvîl fi vucûhi't-te'vîl*, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'Arabiyye, 1407.